

Gässhult Säteris historia

Berättad genom Ulf Zander

Kronogårdar på 1500-talet

Runt åsen mellan Gässhult och Gästersnäs finns boplatser från sten- eller brons-ålder, i Smedtorpeåkern och på Smedängen finns rester av förindustriella järnframställningsplatser. Här finns ett flertal brons- eller järnålders-gravar,. Vid Gärdet och vid Ljungbo har stenyxor hittats.

Under medeltiden tillhör troligen all mark i Misterhult till kronan, fisket är rikt och uppläts åt olika prominenta personer, en central punkt är Fiholms fäste.

Namnet Gässhult tyder på medeltida kolonisation och stavades först Gestehult som anspelar på hultet vid sjön Gästern.

1529 är Kärr ett av fem "herrefisken" i Misterhult. Avraden utgörs så, att den som fiskar lämnar hälften av den årliga fångsten till kungen och behåller själv den andra hälften. 1545 utgörs avraden av 12½ pund torr ort.

Under Dackefejden omnämns att skärgårdsbefolkningen i Tunalän seglade för Dacke med förnödenheter och kaperier, ingen särskild person omnämns men böterna för Tunaläns bönder blev dryga efter fejden.

Enligt Smålandshandlingar 1543-60 är Misterhults kronojord indelad i 8 gårdar, där av Kärrs gård: Bussvik, Stora och Lilla Gässhult, Kråkemåla, Kärr och Mederhult samt Långö, Marsö och Skeppskär (*from 1553, 6H4b, Boskär?*). 1543 omnämns i mantalslängden Anders i Giötebodha, Hans i Kärr, Mons i Storegestehult, Lasse i Lillegestehult, Erick i Kråkamåla och Matts i Bussawiick. Erik i Kråkemåla, Hans i Kärr, Mattz i Busswiick, Håkan i Stora Gestehult, Anders i Götaboda, Oloff i Speckamåla och Lasse i Lillagestehult hade bistockar vid den tiden.

1553 belades Götebos, Kärs och Stora Gästhults kvarnar med årlig ränta. Samma år omnämns Gustav Vasas egna notfisken i Bussvik och Kärrsvik "Här tager K. M. halffparten mot bonden."

1554 klagas det inför kungen att det saknas salt och tunneträ till fiskerierna i Tunalän och Tjust, även folk som drar not och rensar fisken saknas. Fogden anmodas förhandla med knektarna i Tunalän och Tjust om hjälp, då dessa för tillfället inte gör någon annan tjänst för den lön de uppbär. Kungen säger sig också ha fått veta, att de som förut haft Tunalän i befallning "haft som sed att skänka deras vänner och dryckesbröder strax vid noten den största och bästa fisken" och till kungen sänt den dåliga och minsta.

1558 vederkänner Olof Nilsson, fogde över arv och eget-godsen i norra Småland, Späckemåla, som räntar 4 pund smör, jämte Baggemåla och Klockargården (dessa är kyrkohemman). Peder Galle, den nye fogden, vill inte befatta sig med gårdarna utan överlåter på fogden över Tunalän att driva in landgillet.

Som exempel på de vart sjätte år utgående skatterna i form av städsla, anføres från 1572: Peer i Store Gestehult: en oxe.

1590 skattebefriades Bussvik pga brand och Götebo 1599.

Som länsman omnämns Mattz i Bussawijk 1543-1547 och Erik i Göthaboda 1551. Ur gamla rättegångshandlingar framgår att Jon i Gestehult döms till 6 mark böter för slagsmål 1556.

1574 slogs Lasse i Bussvik, Olof i Kärr och Per i Uvö på kyrkvägen. De fick böta åtta mark vardera.

1592 säljer Olof i Kärrs hustru Gertrud sin del i Systertorp.

Omkring 1557 har Per i Store Gestehult knekthållning och Oluff i Kerr håller båtsman.

1565 finns Nils i Lilla Gestehult och Erik i Mederhult uppräknade som knektar. Nils i Kärr och Jon i Speckemåla är båtsmän 1566. År 1572 håller ingen av gårdarna krigsman längre. Vid mantalslängden till Älvsborgs inlösen 1613 upptas: Töres i Göttebo, Nils i Käär och Swänn ibid:m utf., Peer i Storegästehult, Jönns i Busswijk och Dirich i Späckemåla. 1641 meddelas att ”begrofs Oluff i Kärr som hittes döder i skogen”.

Hammarskjöldarnas tid (1607 – 1760)

Peder Michelsson Hammarskjöld får 1607 gårdarna Götebo och Stora Gässhult i förläning, när han adlas 1610 indras förläningarna och han får andra gårdar. 1611 får han Kärr, Bussvik och Späckemåla i donation av Karl IX men redan 1617 indrogs dessa gårdar till kronan. 1639 får adelsmannen **Håkan Nilsson Skytte** gårdarna Lilla och Stora Gässhult, Kärr och Götebo i förläning. (Redan 1636) 1650 har han fått Späckemåla och Kråkemåla i donation. 1650 köper han också Ävrö och Mederhult. 1652 står han även som ägare till Marsö, Skurö, Hammar, Simpvarp, Köksmåla och Jämserum, Sulegång, Götehult, Ramnebo och något senare Bussvik genom byte. 1652 finns han antecknad som ägare till torpen: Klämstorp, Smedtorpet, Bjurhid, Djurvadsnäs, Marsholmen (under Marsö) och Kåreholm (öde). Bussvik står antecknat som ”Ryttare krono” men troligen är det Håkan Nilsson som håller ryttaren. 1662 –1675 dras hans gårdar in till kronan, Ävrö? (1679 Mårten Reutercrantz) och Mederhult får han behålla till 1683 innan de dras in.

1652 stämmer hustru Sissela i Lilla Gässhult generaladjutant Per Hammarskjöld på Tjustgöl för att samma dag hennes man begrovs kom fem av Hammarskjölds män till Gässhult och tog allt hon ägde: säd, pengar, silver, koppar, kläder, kött, fläsk, smör etc. Hon fängslades och de körde med hennes egna par oxar till Misterhult där hon fördes in till Hammarskjöld. Därefter fördes hon till Tjustgöl där hon åter slogs i järn, sattes i högsätet och dubben slogs i bordsändan, hon lyckades dra av sig handklovarna och fly till Götebo. Tre andra karlar följde efter henne till Götebo men frun där nekade till att hon var där så två av dem fortsatte till Gässhult och den tredje till Misterhult. Saken förs för tinget och troligen vidare till hovrätten.

Håkan Nilsson Skytte 1603-1688, kapten i armén 1627 avancerar till överste 1644 och adlas 1645, landshövding i Kristianstad och Blekinge län 1658-1670, dör i Kristianstad 1688 och är begravd i familjegraven i Växjö, han är anfader till den nu levande adelssläkten Skytte. Under senare hälften av 1640-talet läggs Stora och Lilla Gässhult samman till ett säteri. Någon gång på 1660-talet läggs också Kärr till säteriet. Mantalslängder saknas från säteriet fram till 1700-talet.

Det verkar som han av och till tvistar med sin granne Hammarskjöld om fiske, gränser och dylikt.

1675 byter **Lorentz Hammarskjöld** till sig Gässhult, Bussvik, Götebo, Späckemåla, Kråkemåla och andra gårdar från kronan emot andra gårdar i norra länet. När han stupar i kriget mot Danmark 1676 (svårt massakrerad 22/10 av snapphanar) ärvs de av systemen **Vendela Hammarskjöld**. Lorentz och Vendela är barnbarn till gamle Peder Hammarskjöld. Vendela är gift två gånger, först med Mårten Reutercrantz och sedan med Hans Rålamb, hon har en son i första äktenskapet men han blir mentalsjuk.

1669 åtalas Sven i Späckemåla av rättsaren Erik i Götebo för att ha bränt tre friska ekar, Sven försvarar sig med att de varit toppsöra och brann en söndag när han var i kyrkan. Han dömdes att böta 21 daler varav 9 till frälset och resten treskiftes, samt att plantera och vårda sex nya ekar.

1678 får styresmannen Zante Jönsson på Kråkelund, som fått sitt hem nerbränt av danskarna 1676?, lov att flytta till torpet Bjurhid som även det blivit bränt av danskarna, efter 18 veckor flyttar han och det blir tingssak och huruvida han förbättrat eller förstört på Bjurhid. Vid

denna tid heter Mårten Reuterkrantz's fogde Bengt Andersson. 1688 är fru Emerentia Culborg på Gässhult dopvittne.

I samband med reduktionen förpantas Gässhult 1681 till fältmarskalken greve Otto Wilhelm Königsmark för en skuld för ett annat indraget gods som Vendelas far sålt men som senare indrogs varpå köparen kräver pengarna tillbaks, genom att låna upp stora summor lyckas hon behålla säteriet. *1677 händelsen med Bengt Skalles kanna*. 1683 försöker hon att kalla Bussvik (eventuellt bara torpet Clemenstorp?) för ett torp under säteriet vilket dock avslås 1685. 1683 meddelas att bebyggelsen var fortfarande klen på säteriet (fyra mindre stugor) så troligen byggs huvudbyggnaden och flyglarna senare. 1683 får hon även Kråkemåla och Späckemåla på livstid för sig och sin son. Genom byten 1686 får hon även behålla Klockargården och Gersebo som blivit indragna. Klockargården och troligen även Gässhult brukades under Misterhult vid den här tiden. Gårdarna betecknades som skoglösa. 1687 träter Vendelas bokhållare Clas Weidemann med Adam i Solstad om arrendet på Bussvik, Adam vill ej betala då gården är alldeles ruinerad till hus, gårdsgårdar och ägor. 1697 och 1699 finns en mindre husbehovskvarn vid Gässhult omnämnd men det dröjer till 1797 innan sågkvarnen också omnämns (1782 omnämns en nybyggd husbehovskvarn vid Bussvik). Clas Weideman och Anders Knutsson i Långö företräder notvarpen i Kärrsvik, Kalvholmsfjärden och Bussvik, 1705 har de fått skattelindring pga det dåliga fisket, 1707-1709 ligger tydligen fisket öde och 1710 och 1713 får de tydligen förnyad skattesänkning, Vendela har förbjudit notfisket i lektiden för att inte störa hennes eget fiske i Gässhultsån.

När Vendela dör 1729 tillhör troligen även Målbäcken och Gersebo till godset (Klockargården är då försvunnen) medan Götebo sålts 1723, Späckemåla, Tjurshult och Kråkemåla 1724 och Bussvik 1725. På denna tid brukas Gässhult av hälftenbrukare.

Försäljningarna är troligen frälseskattköp där köparna betalar sin skatt till Hammarsköld för senare återtar Åke Hammarsköld ägandet av de sålda gårdarna.

1718 begär Vendela skattläggning på fastigheterna för förmedling och Gässhult förmedlas från 3 till två mantal och Bussvik med Klemenstorp från 1 till $\frac{3}{4}$ dels mantal. 1697 angavs arealen åker på Gässhult till 13 tunnland men 1718 till 11 tunnland. Frågan är om det dröjer till efter 1733 innan förmedlingen stadfästs?

1655 omnämns Bjurhid första gången, 1660 Clemetstorp och 1667 Smedtorpet.

1680 åtalar Joen i Gässhult en piga (Ingmaredt Persdotter i Götehult) som lämnat hans tjänst efter midsommar efter att ha fått ut hela sin lön: en ko, tre par skor, strumpor och vantar.

Hennes nuvarande man svarar att de var förlovade innan han gick till sjöss och hon tog tjänsten och att äktenskapet upphäver tjänsten. Förlikningen blev att Joen fick tillbaks kon.

1688 döms Jon Jönsson i Hammar som varit hälftenbrukare på Gässhult i 7 år att betala 10:16 efter syn, han är instämd av bokhållaren Clas Weideman å Hindrich Schildts vägnar?

Kyrkoböckerna meddelar att 1638 och 1639 får en som heter Clemets två barn på Gässhult, 7 oktober 1689 får Hindrich Schildt en son, Johan, på Gässhult, (1695 dör Måns Persson? och 1699 änkan i Smedtorpet), 1701 dör Börje Månsson hälftenbrukare på Gässhult vid 45 års ålder, han omnämns redan 1693 på Gässhult, 1713 dog Nils Månsson i Smedtorpet,

”båtskieppare en redelig man 50 år” och Bengt Andersson, Götebo (en gammal gårdsfogde som hade Götebo på livstid), den Hammarskjöldska familjens gamla trogne betjänt, 76 år.

1716 drunknar Per Nilsson i Smedtorpet, 19 år, ”lärt wäl läsa och skrifwa samt styrmanskap”.

Måns Nilsson i Smedtorpet döms att böta 16 öre för att ha trängt emot, att ej rum skulle bli vid ett bråk i kyrkan. Nils Eriksson i Späckemåla ”dödde 84 år en hederlig Sochneman”

1717. Måns Nilsson i Smedtorpet dog 1722 ”en snäll smed och hovslagare”. 1723 dog Anders Andersson i Djurvad, ”en god skytt” och året efter Margareta Larsdotter i Späckemåla, 83 år, ”en hederlig moder till många vackra barn”. 1729 döptes handelsman Hälsings i Späckemåla dotter (makarna kom från Finland).

”Socknemannen Jöns Månsson från Bussvik drunknade den 11 oktober 1731, då en förfärlig storm; och havet uppsteg så högt, att ingen mindes slik uppsjö”. 16 november 1732 får byggmästaren Johan Hultman på Gässhult? en son som döps till Johan. Arrendator Johan

Hornauer på Gässhult är fadder 1743 och dopvittne 1758, han dör 1767 och tituleras då mästare och är 65 år. 1743 är Sven Pijk i Bjurhid båtsman, 1747 och 1753 omnämns Jöns Fiskare som båtsman i Bjurhid. 1745 är Lars Jönsson i Björkhorva ryttare. 1750 omnämns en Peter Brun från Gässhult då hans son Sven blir handlare i Figeholm. Den 13 maj 1755 har Maria Scheppman uti Gässhult instämts att tillkännage vem som är fader till hennes tvenne oäkta barn, en son och en dotter. Hon erkände att sekreteraren Christoffer Adrian Rosenmüller (Hunö) ”där hon tjänt nästlidet år, är hennes lägersman.” Domaren anmäler sig jävig då Rosenmüller är ingift i släkten och målet skjuts upp.

Vendela Hammarskjöld testamenterar sina gårdar till kusinbarnen **Lars, Åke och Carl Hammarskjöld**, men hennes mentalsjukes söner släktingar processar mot dem så arvet kan ej skiftas på många år, 1751 överläts Misterhult och Gässhult på Åke mot att han betalar ränta till Vendelas son Carl Mårtensson Reutercrantz. 1727 finns tre torp Smedtorpet, Södrahorva och Jacobstorp.

I 1740 års mantalslängd kan man läsa att Gässhult ägs av Åke Hammarskjöld, är 2 mantal, 5 drängar och 2 pigor är mantalskrivna på säteriet, tre torp är uppräknade: Smedtorpet, Anders Santesson, Södrahorva, Nils Svensson och Jakobstorp, Börge Jacobsson, det är bara torparna som behöver betala mantalspenning. I Götebo står fyra bönder för en fjärdedels mantal var: Pär Nilsson med piga, Måns Nilsson med fru, Jöns Pärsson med fru, Erik Joensson med fru och båtsman Clas Sjöman. I Bussvik med Klämmestorp $\frac{3}{4}$ står Jöns Olofsson med piga för $\frac{3}{8}$, Lars Pärsson med fru och sonen Pär 17 år för $\frac{3}{16}$ och Nils Nilsson med fru för $\frac{3}{26}$, där bor även båtsman Adam Fiskare med fru (det är bara frun som betalar mantalspenning) och Nils i Krokäng som är utfattig och skattebefriad. I Späckemåla $\frac{1}{2}$ bor Erik Eriksson med fru och två drängar, torpet Ekenäs brukas under gården. I Kråkemåla är tre bönder med en tredjedel var: Jonas Johansson med fru, Hans Johansson med fru och sonen Clas 22 år, Jon Eriksson med fru och båtsman Swen Sjöman med fru. I mantalslängden upptas bara vuxna mellan 15-63 år.

Gardemein och Breitholz (1760 – 1795)

Den 16 november 1760 säljer **Åke Hammarskjöld** alla sina egendomar i Misterhult socken till adjutanten **Axel Christoffer von Gardemein**. För att utöka det kapital som behövdes för att bygga en ny kyrka utlånades bl.a. 6 544 Daler smt av församlingen till von Gardemein under 1762-1768, vilka nästan helt gick förlorade genom hans iråcade obestånd. Någon gång under 1774 går han i konkurs och Misterhult och Gässhult säterier säljs exekutivt till kommandörkapten **Claes Didrik Breitholtz**, troligen även Späckemåla, medan Bussvik med Klemenstorp köps tidigare på 1760-talet av rådmannen Isac Norbeck. Breitholtz och hans svåger Stefan Klingspor hade tydligen redan 1761 lånat 320 000 daler kopparmynt till Gardemein, egendomarna i Misterhult var intecknade av Breitholtz för 77126 daler.

Den 28 oktober 1765 är bonden Peter Jonsson i Gässhult vittne vid tinget ”men visste inget om saken.” Den 31 oktober 1771 står Måns Nilsson i Klämmestorp och pigan Sara Persdotter i Gässhult uppräknade som vittnen. Den 31 januari 1774 har drängen Sven Jonsson från Mederhult frivilligt angivit att han förövat en del stölder bl.a. att han nattetid under julhelgen hos Petter Hemmingsson Hjort i Späckemåla tagit ”en i dess öppna loftesvale till barkelagens avrinnande uthängd halv kohud.” Det stulna har blivit återställt.

I en beskrivning över Misterhult 1776 meddelar organisten och klockaren Bengt Hellberg att det saknas vagnväg till Gässhult som har 18 tunnlands åker, äng till 150 lass hö, tillräcklig skog, ortfiske och tre arrenderade krono-notvarp och med 5 st torp som har 7 tunnland åker. När nyodlingar beskrivs anser Hellberg ”tex kan nämnas kärren omkring Gästern, vilka om de blev avröjda skulle tävla med de största och bördigaste ängar i Kalmar län”.

I december 1776 dör secretain P Konman på Gässhult

Den 7 februari 1782 vittnar Nils Hjort i Späckemåla inför tinget. Bouppteckning efter avlidna hustrun Maria Jönsdotter i Bussevik förrättades den 25 april 1782. Hon efterlämnade änklungen bonden Jöns Olofsson i Bussevik samt två gifta döttrar. I oktober samma år (undertecknar) Jöns ett syneprotokoll från Bussvik ”Så i sanning vara, som ovan anført, finnas i alla delar, intygar undertecknad, som härstädes blivit född och uppfostrad, samt bott härstädes till mitt 66:te år.” (Jöns Olofsson) I. O. S.

1784 omnämns Gässhults krog för första gången (Betel?). Krögaren Jaen Persson och hans hustru Stina Mörck och torparen Jöns Brandt i Smedtorpet vittnar om ett falskt fyraskillingstycke som blivit växlat där utan att man kan utreda vem som tillverkat det. *Sträng Husbonde, Din nästas hustru, Krokäng, Tjuven från Bussevik* (där anklagas hälftenbrukaren Nils Hjort och hustrun Hedvig Persdotter i Bussevik för delaktighet i stöld och vanhävd, det kan vara den Nils Hjort som bott i Späckemåla)

I mantalslängderna omnämns 1777 och 1780 torpen Axelsdal (Jöns Fiskare utfattig) och Börjeslund, 1785 är Börjeslund öde.

Claes Didrik ägde vi sin död godsens Skälsebo, Misterhult, Gässhult, Stjärnevik och Adlerskog. De delas i arvskiftet mellan hans fem barn.

Freidenfeltarnas tid (1795 – 1899)

Vid Breitholtz död ärver hans svärson, ryttmästare **Adolf Fredrik Freidenfelt**, Gässhult med Späckemåla och Götebo. Adolf Fredrik är en tid ställföreträdande patronus i Misterhult under svärfaderns sjukdom. Freidenfelts svåger Didrik Gustaf Breitholtz övertar Hökfors, som ägdes av Adolf Fredrik, vid den här tiden. 1782 har Adolf Fredrik undertecknat en skrivelse från Misterhults församling till Tunaläns härad där han skriver ”Jag har således föreställt och projekterat denna församlingen nödvändigheten av 2 nya kommunikationsvägar ... nämligen ifrån Misterhults herrgård ut till Götebo, varest dessa komma att skiljas åt, den ena åt Gässhult och Kärrsvik, den andra åt Tjustgöl, Imramåla och Kyrkviken, belägna ifrån Misterhult, den förra eller Kärrsvik inom en mil, och den andra eller Kyrkviken något över en mil.” I motiveringen framhålles att ”nödvändigheten av dessa vägar tyckes vara stor nog, såväl i anseende för de upp i landet boende invånarna för att komma till sjön, som även för flera hemman, vilka äro belägna vid dessa omrörda vägar och omkring liggande” för att komma till kyrkan, samt även för att kunna utföra ”kronskjuts, när de därtill bliva avbådade, och ännu mera” att Kärrsvik och Kyrkviken ”anses såsom lastageplatser av flera tolfter bräder, flera famnar ved och flera tunnor tjära, som bliva av allmogen årligen dit transporterade och därifrån sedermera av Västerviks handlare avhämtade”. Detta vägbygge hade den 19 maj 1750 blivit beslutad men ej blivit fullständigt istandsatt utan var endast att betrakta som ridväg. Det beslöts att vägen var en ensak för Misterhults församling. Vägfrågan tas upp igen 1820-1821 då det beslutas att hänskjuta till landshövdingen att avgöra om de ska bli nya häradsvägar. Någon gång under 1780-talet blir dock vägen iordninggjord till sockenväg för vagnar.

1787 förrättas rågångsskillnad mot Bussvik och Klemstorp och då är Rännardalen gräns mellan Götebo och Gässhult men 1804 går gränsen mellan Gässhult och Götebo upp, Götebos nye ägare är rusthållaren Peter Roback och då går gränsen som den gör idag.

Adolf Fredriks ena svåger löjtnanten Claes Nils Breitholtz ärvde Misterhults säteri som såldes efter hans död till premiäringenjörkaptenen Sven Johan Wimmercrantz. Mellan 1790 och 1807 tvistar Adolf Fredrik med Wimmercrantz om gränserna mellan deras ägor. Denna tvist började tydligen med oklarheten om Klockargården som ömsom hört till Misterhult och ömsom Späckemåla, Freidenfelt förlorar den tvisten om Klockargårdens mark men sen hägnar

Wimmercrantz sin gärdesgård in på Späckemåla och blir tvungen att flytta den och ersätta för gärdesgårdsvirket han tagit.

1816-1819 åtalas och döms gifte skräddaren Petter Magnus Nordström i Sjöhorvan för lägersmål med änkan Maria Ericsdotter i Mossestugan, Kråkemåla. Han var tidigare gift med Christina Rebecka Pihl som dog i Bussvik den 16 november 1812. Dragonen Petter Ryd vid Smålands Dragonregemente i tjänst hos kapten Liljenstolpe (Carl Otto 1786-1865, född på Vinö, Lofta senare överste) i Växjö, och pigan Sara Nilsdotter döms 1819 för att "14 dagar före Michaelidagen 1817, då han varit dess husbonde följaktig till Gässhult, henne hävdat och rått med det flickebarn, som hon 14 dagar före sistlidne Midsommar på Dalhem i Misterhult socken framfött, och ännu lever." Den 27 maj 1820 vill Hedda Pettersdotter i Bjurhid efterlysa sin man Nils Nilsson Gran i Stora Grönö "som av ondska och motvilja avvek orten den 9 december 1818 och allt sedan icke återkommit eller låtit höra av sig, att om han sig ej infinner, jag med honom må vinna skiljnad i äktenskapet" (*vittnet Johan Gustaf Nilsson Gran född 22 sep 1816*).

1809-1814? ärver sonen major **Gustaf Adolf Freidenfelt** och hans syskon säteriet. 1813 besvärar de sig över att sågkvarnen skattlagts för årlig salusågning av fyra tolfter stockar och legosågning av två tolfte till en skatt av en tolfte bräder och 12 skillingar (sågade man bara till husbehov slapp man skatt men sålde man virke var skatten ¼ del av virket och legosågade man åt andra var skatten 6 skilling per tolfte). Året efter blir de befriade från skatten eftersom Gässhult är ett frälse säteri. 1816 står han som ensam ägare till Gässhult när en bonde i Sandsbörd döms för att ha stulit 11 bräder (7 från Freidenfelt och 4 från Nils Andersson i Klämmestorp), värderade till 2 Rdr 21 sk, att böta 1 Rdr 10 sk 10 rst och återlämna bräderna. Gustaf Adolf köper den 28 januari 1828 Klemenstorp av Nils Andersson den yngre med hustru Maria Christina Nilsdotter (hon är ättling till Norbeck). Ett halvår senare dör Gustaf Adolf den 19/9 1828. Änkan och de omyndiga barnen behåller egendomarna till den 18 januari 1842 då de säljer dem till handlanden **P. Hasselqvist** för 40 000 Rdr banco. (Per Hasselqvist bygger det hus som 1855 inköps av Oskarshamns blivande stad och blir rådhuset.)

Hasselqvist gör konkurs och 8 januari 1846 köper de nu myndiga sönerna **August och Oscar Freidenfelt** tillbaks egendomarna av konkursboet för 50 000 Rdr Rgs plus 13 000 Rdr Rgs för inventarier.

År 1846 inrättas skola i Klemenstorp, det fanns på den tiden 15 skolor i Misterhult med två lärare som ambulerade mellan skolorna, de var 4 månader vid var skola vartannat eller vart tredje år. 1876 uppges att skola finns vid Gässhult och 1884 uppfördes Björkvik skola vid Bussvik. Den 5 oktober 1846 beslutar sockenstämman att änkan Greta Svensdotter i Söda Mo ska försörjas av kommunen i fattigstugan.

1851 löser bröderna Freidenfelt skatterätten på de notvarp som de tidigare arrenderat av kronan på auktion för 5 Rdr 24 S banco i årlig skatt. 1849 ansöker de om att få bygga om sin husbehovskvarn till tullkvarn och flytta dammen från Gästersnäs längre upp mot Gästern vilket slutgiltigt beviljas i mars 1851. Därvid påbörjas grävningsarbeten för att fördjupa kanalen och sänka Gästern och anlägga nya invallningar kring sjön vilket möjliggör stora nyodlingar. Dessa fördämningar och deras användning skapar osämja först med ägaren på Misterhult och senare med den nye ägaren på Späckemåla sedan gårdarna delats 1890. I tvisten med Nils Larsson på Misterhult biträds de av sin syssling vice häradshövdingen Claes August Breitholtz.

1853 är Oscar ombud när stängseldelning mot Sandsbörd sker, August är då inte ägare till någon gård i Sandsbörd.

Kvarnen byggs om och nya vägar, tex Ryttnästarstigen, anläggs denna tid.

Bröderna Freidenfelt processar med grannarna i Bussvik om Klemenstorps andel i fiskevattnen på Bussvik

1858 löser ryttnästaren August Freidenfelt ut sin bror ur egendomarna men ej ur fisket.

Omkring 1860 byggs ny övervåning på huvudbyggnaden. Ungefär samtidigt brinner den södra flygeln ner och ena kastanjen brandskadas svårt och dör under de kalla krigsvintrarna på 1940-talet. Vinden på huvudbyggningen inreds aldrig, kanske pga skrock (att hus kommer att brinna när vinden inreds) utan istället installeras de kakelugnar som är beställda i ett hus som August bygger vid Späckemåla åt sin älskarinna. **August Freidenfelt** är kommunalstämmodordförande i Misterhult 1863-1874 och startar Misterhults Sparbank 1866 och är dess förste ordförande. 1862 omnämns han även som skeppsredare till slupen Activ på 30 lästers dräktighet och med ett befäl och tre mans besättning. Han står omnämnd som redare i Oskarshamn 1875 till skonerten (eller skonertskeppet) Karl August på 72 nyläster (306 ton) byggd i Finland år 1867 i ek och furu samt ett djupgående på 12 fot och med C G Ekvall som befälhavare. 1877 och 1881 står hans kusinbarn Carl Erik Freidenfelt i Västervik som redare till skeppet men i 1882-85 års Buerau Veritas omnämns Karl August (tidigare Sulo, bland Gässhults gårdshandlingar finn ett köpebrev där Carl E. Freidenfelt köper Sulo i Altona 1873) som ett barkskepp på 216 ton, 14 engelska fot djupgående, byggd i Raumo 1867 i ek och furu, befälhavare Sjölander och redare är A. Freidenfelt och Sjölander i Oskarshamn. 1885 dör Oscar och August ärver genom testamente all hans kvarlåtenskap, däribland hans andel i fisket.

1882 uppges även 1/12 mantal Sandsbörd tillhöra Gässhult (redan 1859 är Freidenfelt ägare till två av tre gårdar i Sandsbörd) som omfattar 2 37/48 mantal med ett taxeringsvärde på 104 000 kr, kvarn och såg 1 600 kr.

I 1887-88 års Handelskalender omnämns August Freidenfelt m.fl. som ägare till Högskulla gård.

När August själv dör i maginflammation i mars 1889 är han konkursmässig och fastigheterna säljs på exekutiv auktion. Därmed är det slut med adelsmännen på Gässhult säteri.

Vid folkräkningen 1890 bor det 91 personer på Gässhult och dess torp och på Bussvik räknas 81 personer. Nästa folkräkning 1900 är antalet 89 personer på Gässhult och 99 på Bussvik.

Godsägare efter 1899

Efter diverse överlåtelser övertar **Johan Henrik Molin** och hustrun Emilia Kristina Broman (död 30 okt 1900) hela egendomen utom Späckemåla. 1893 till 1899 är Karl Viktor Ekelund rättare på Gässshult. Från 1897 till 1904 processar Molin mot W. Svanberg som äger Späckemåla om rätten att dämna i Gästern och vinner till slut i huvudsak. Molin är från början gårdsfarihandlare från Västergötland som gjort sig förmögen och köper Gässhult för 65 000 kronor. J. H. Molin hade en son Oskar som blev sänd att sälja några oxar. Han kom hem efter flera dagar, redlöst berusad och utan pengarna från försäljningen. Då gav hans far honom pengar till en enkelbiljett till Amerika. Oskar reste iväg och hördes aldrig mera av men Kalle i Bjurhid lär ha träffat honom i Kalifornien.

Hans syster Emelie, gift med patron Svensson, dukade en tom plats åt honom varje jul men ingen vet vad det blev av honom.

Kort före jul 1898 grundstötte ångaren Amsterdam från Stockholm vid Öro Sankor. Det var en vacker och välinredd ångare om 800 ton avsedd såväl för passagerare- som fraktgodstrafik. Den kom från Stockholm med last av styckegods, dörrar och stål. I Oskarshamn skulle den intaga lastfyllnad för att sedan gå till Hamburg. Vid grundstötningen rådde vackert väder. Vem som skulle tillskrivas olyckan var omtvistat. Efter allt att döma berodde det på en blunder av första styrman, som hade befälet för tillfället. Ångaren lyckades på ett oförklarligt sätt passera genom nästan hela grundområdet. Först i dess södra kant lade en slät lång håll hinder i vägen för dess vidare framfart. Med full fart körde den upp på grundet. Två famnar av kölen förifrån räknat, stod torr. I närmare två veckor stod Amsterdam över vattnet, under denna tid räddades något litet av lasten samt besättningens tillhörigheter. Slutligen kom en

orkanlik storm från nordost och slog Amsterdam i spillror. Endast dess ena mast syntes sedan över bränningarna. I tre år stod den kvar som ett varnande sjömärke. Av någon anledning finns en skeppsklocka från Amsterdam i stora Byggningen på Gässhult.

1904 döms svagdricksbryggaren Anders Henrik Sandberg (i Betel) för att ha bryggt och sålt en maltdryck innehållande över sju procents extrakthalt, samt underlåtit att märka sina kärl med ordet svagdricka, till 250 kr i böter.

J. H. Molin född den 20/1 1832 dör 15/1 1908 kl. 1 f.m.

Svärsonen, patron **Sven August Svensson** från Ström ärver gården, men förlorar pengar på diverse spekulationer tillsammans med sin svägerska och efter hans död måste barnen sälja säteriet. Det uppstår problem med lagfarten på fiskevattnet då varken Freidenfeltarna eller Molin tänkt på att skaffa sådan och eftersom Molins son ej går att finna. Men någon gång in på 1910-talet är det löst.

Svensson högg och sålde mycket skog för att skaffa pengar. På den tiden dimensionshögg man skogen och det sägs att han började med att hugga all skog grövre än 17 tum (40 cm) för att till slut, in på trettioåret, ha avverkat all skog grövre än 7 tum (17,5 cm). 1921 sänktes Gästern för sista gången och kvarnen och sågen vid Kärrsvik revs, det tog ett år för 15-20 man att utföra arbetet. Sågverket som nu drevs med ångmaskin flyttades runt mellan avverkningarna, den stod en tid uppe vid Långe Mosse innan den hamnade där den nu står vid gården.

1918 när Svensson fyllde 50 år gav han bort flera årslöner till de äldsta trotjänarna bland torparna och pigorna på gården.

Rättarbostaden som låg mellan vedboden och nuvarande bilgaraget revs 1923 och Sörgården byggdes i stället, delvis av rivningsvirket.

Tillsammans med svägerskan Anna Molin köper han Fliseryds gård omkring 1920 men när hennes säkerheter är satsade i aktier som blir värdelösa så han får försöka klara betalningarna själv. Han dör 1934. Efter hans död säljer barnen gården.

Patron Svenssons söner tar efternamnet Skogsmark, däribland författaren Gunnar Skogsmark som har skrivit några böcker där fadern och Gässhult förekommer.

1937 köper grosshandaren **Hjalmar Nilsson** från Växjö säteriet och helrenoverar husen. Det sattes in vatten och WC i stora byggningen, altanen och balkongen på baksidan kom också till då och kakelugnarna revs ut och källaren grävdes ut. Taket på flygeln höjdes och golvet i första rummet till höger i flygeln byttes från betong- till trägolv. Det rummet hade tidigare kallats mejeriet för där hade man mjölkseparatorn och förvarade ostar, korv och skinkor. Det stora gamla åttakantiga dasset som låg på husgrunden i tomthörnet bortom köket revs. Idag är det bara borte delen av husgrunden kvar, den syns bara som en stenmur. Lilla dasset byggdes för att bara betjäna flygeln som fortfarande saknade toalett. I Drängstugan var det smedja längst bort, garage, tvättstuga och i nuvarande badrummet stod en dieselmotor med en stor generator som laddade 60 st Nife-batterier som höll gården med ström innan den "riktiga" strömmen kom på 50-talet. Samtidigt grävdes brunnen vid Drängstugan där man visste att det fanns en källåder (det kan ha varit brunn där långt tidigare). Dessförinnan kom vattnet i ledning från en Vädur som stod i diket vid Klemstorp (torparen där hade en gratis prenumeration på Oskarshamnstidningen för att han såg till att Väduren tickade på som den skulle. Väduren fungerar så att den pumpar små mängder vatten ständigt så därför fanns en liten tank i köket att fylla och en stor reservoar som finns kvar i ladugården som fylldes och var det fullt överallt fick resterande vatten rinna ut på dyngkasten. Ladugården renoverades och nuvarande garaget byggdes också om från att ha varit svinhus och slaktbod. Då var det en stor murstock upp genom huset med en jättelik öppen spis nere och en stor kittel att värma skällvatten i till slakten. Nuvarande slaktbod och verkstad byggdes omkring 1940 då som svinhus för 150 djur och till en kostnad av 13 000 kr.

Jordbruket drivs tidvis i egen regi av sonen och tidvis av arrendatorer, från 1945 är min farfar Ivar Sander arrendator. Laugården hade 40 båsplatser varav ungefär 25 var kor, när min far övertog arrendet 1956 minskade han till 13-14 kor och klarade sig utan lagårdskarl. När farfar tog arrendet var åkerarealen 70 hektar, när far slutade med jordbruket 1970 var arealen 35 hektar. 1965 såldes de sista korna och 1968 såldes svinen och 1970 de sista ungdjuren. Under 80-talet och början av 90-talet hölls det får och på slutet getter på gården samt var ett mindre getostmejeri.

Under krigsåren rivs de flesta torpställena och säljs som ved, dessutom fryser ena kastanjeträdet ihjäl under krigsvintrarna.

1951 säljer **Hjalmar** och **Klara Nilsson** gården vidare till ingenjören **Einar Hogfors** som sköter den tills den säljs av hans barn till **Anders Runer och Thomas Hvid** 1994. Dessa köper till Bussvik 1996. Från 2003 är Anders Runer ensam ägare till gården.

I början av 1900-talet uppgavs Gässhults och Bussviks areal till 1350 hektar varav 900 hektar skog, 142 ha åker, 32 ha äng och 276 ha övrig mark

Idag omfattar säteriet 1338 ha land, varav 885 ha skogsmark, 65 ha åker och 388 ha övrig mark. Dessutom har 7 st våtmarker anlagts de senaste åren och planer finns på att restaurera sjön Gästern.

Källor: Frälsegodsens i Sverige under storhetstiden

Misterhults socken – den är vår hembygd

Misterhultsboken

År och människor i Misterhult

Ätten Hammarskjöld, av Nina Hammarskjöld

Ur Tingshandlingar, av Valter Karlström

Gässhults gamla gårdshandlingar

Berättelser av min far och farmor och andra släktingar som tex Valdy Svensson.

Berättelse om Misterhult Sochn 1776, av Bengt Hellberg

Uppgifter lämnade av Gunnar Karlström och Anders Berg

Sveriges skeppsregister

Handelskalendern 1887-1888

Bureau Veritas 1882-1885

Det medeltida Sverige, Riksantikvarieämbetet

Svenska adelns ättartavlor

Geografisk statistik 1882

Lantmäterihandlingar ifrån arkivet i Kalmar

Tingshandlingar ifrån tingsrättens arkiv i Västervik och Landsarkivet

Folkräkningen 1890